

qui-ns mostren la senda / per hon se camina a fruitir la renda, / la qual nos envia l'eternal *ausili*», 1502, en el mall. Gaspar de Verí, JMBover, *BiEscrBal.* II, 503.30.8.

DERIV.: *Auxiliar*, verb i adj. [1803, Belv.]; *auxiliaria*; *auxiliatori* [Lab. 1839]; *auxiliador* [1803, Belv.]; *auxiliació* [S. xv, DAg.].

Avagant, mot fantasma en el sentit de 'campió, defensor', degut a una errada de lectura per *averament* en els mss. dels *Usatges* (veg. *Bastardas-Bassols*, 194-5, i cf. *AlcM*, sobretot pel que fa a *avagar* de la *Crònica* del Cerimoniós, que sembla ser també resultat d'una llició errònia). En les muntanyes del Baix Penedès s'usa els *+avegants* per 'llocs de terra ferma que serveixen de guia als mariners i pescadors', 'senyes de pescadors' (Calafell, etc., 1955) i en aquest sentit és alteració de *navegants*.

AVAJÓ, 'fruitet del *Vaccinium Myrtillus*' mata pirinenca: mot rossellonès parent de les altres formes de les altes valls pirinenques *anajó(n)s*, *aions*, *navius*, *nadius*, gascó pirinenc *anajóis*, *awajóis*, mot pre-romà provinent d'una base comuna *ANABIJONES / *ABANJONES i formes anàlogues, de parentela basca: basc antic *anabia*, més tard reduït a *ababi*, *abi*, *arabi*, en els diversos dialectes del basc modern. □ 1.ª doc.: *navius*, *nadius* i *anajóis*, des dels botànics de mj. i finals del S. XIX; *avajonera*, 1911-19.

«I pasturen l'herbam, vora l'*avajonera*, / en aquells prats d'amont, / Pla-Guillem i Cadí, Balaig i Prat-Cabrera, / les tranquiles vacades, vingudes qui sap d'on», Josep Sebastià Pons, *Serres de Canigó*. Els *navius* o *avajons* són el fruit esfèric, més petit que un aranyó, de color morat negrós i de gust dolç, produït per l'*avajonera* o navissera, *Vaccinium myrtillus*, mata baixa que creix en els aplevats o dins els boscos de l'alta muntanya. Les línies generals del que sabem d'aquest nom són les que tinc indicades des de treballs anteriors.¹

Les antigues formes basques en part només han sobreviscut, avui en dia, en parlars de comarques castellanques que havien parlat basc, i en particular Rioja *anavia* ja recollit pel P. Martín Sarmiento a mj. S. XVIII (Colmeiro III, 519); sobretot això s'ha conservat a la Vall d'Ojastro (*RDTP* x, 236), on el basc es mantingué almenys fins c. al S. XVI, i la toponímia és íntegrament basca; es veu que vers el SO. això devia entrar pel Sud de la Montaña santanderina fins a l'extrem NE. lleonès on sembla haver-se conservat *anabio*.²

Avui s'ha canviat per regular evolució dialectal fonètica, en formes com suletí *anabi*, que en part ha conservat vocals nasals,³ biscaí *arabi*,⁴ mentre que la forma contracta *abi* és la que ha resultat en algunes valls de l'Alta-Navarra i la que va resultar en l'antic dialecte alabès, avui castellanitzat.⁵ En els parlars pirinencs les formes bàsiques són *anajóun*, *awajoun*, *abagnoú*, i les catalanes ja indicades, ja recollides per Rohlf's⁶ i en els meus treballs; les dades de botànics

les apleguen Eug. Rolland, *Flore Pop. Fr.* VII, 234, i Colmeiro, *Enum.* III, 519.

Dins el domini occità, concretant més, trobem *nabieu* cap a Baiona,⁷ en bearnès pròpiament dit *ujou* i *auyoú* a Ossau (Lespy); en el Lavedà, *nabjoú* a Les-cun (Rohlf's, *MiscAlcover*), i cap a Cautarés *abayóis* pl. i com a nom de la mata *ayoassère* (Cordier, Meillon), que baixa fins a Lorda (Lurdes, *BoutsdM* VII, 37), a la Vall d'Aura *auanboú* (Marsan). Així arribem a la Vall d'Aran: on *awažún* és de la vall baixa i central, i *anažú* de Pujolo (mata: *awažúera*, *ana*) o sigui que la forma amb *ana*- ha quedat allà a la part més alta i reculada, i per la resta s'allarga cap avall el tipus paral·lel al nostre rossellonès *avajo(nera)*, que continua a Luixon (*ALF*, mapes 1751 i cf. el 139, *bluet*), en el Comenge *aoeujous* (Dupleich), i fins cap a Tolosa;⁸ i seguim encara cap a l'Arieja per Sengouagnet (*BoutsdM* VIII, 137), *aujeou* a Massat (ib. VII, 2), *abajóu* a Vicdessòs i La Bastida de Seró (ib. XXIX, 58; IX, 94). I encara per allà entrem en el domini llenguadocià, amb la forma *anoú* (?) o *abajougnèro* que citen Rolland i Ant. Thomas (*Rom.* XXXVIII, 337) d'Axel Duboul. A l'Aude, però, deu haver-hi formes semblants a les catalanes amb *-d-*, i amb *-iu*, car hi tenim noms de lloc (d'atribució segura al comú) de la forma *Nabieu* (t. Cailla, any 1594), però *Nadiou* o *Nadiou* o *Roquenadiou* des de Niort fins cap a Alanhan (Sabarthès, s. vv., i s. v. *Bellevue*).

En català una de les formes divulgades és *nadiu*, que és la que va ja recollir Ant. Cebr. Costa (1864, p. 351), que es veu bastant en la toponímia de la zona pirinenca Ripollès-Cerdanya, i que de fet he sentit viva a Ribes, Queralls (1935) i fins al vessant cerdà, a Er i a Dorres (1959). Però no creguem que ací o a l'Aude la *-d-* representi quelcom de molt antic; car hi ha una fàcil explicació per etimologia popular: no sols pel caràcter muntanyenc o arrelat de la humil i innocent planteta, sinó perquè *nadiu* i *renadiu* s'han aplicat especialment als productes poc o gens conreats de la terra; recordem un passatge famós de la Campanya de Grècia: els nostres a Gallipol «tots estaven rics e bastats e res no sembraven --- e sí collien cascun any aitant con volien --- axí que cinc anys visquem de *renadiu*» (Muntaner, § 223, que Casac. glosa «esplets espontanis de la terra» VI, 63.12). Si suposem que el mot pre-romà prengué entre altres una forma (A)NABIÓ (que en part fou declinada com ANABIONE en cas oblic), es passaria en gran part a *naviu*, que estava ben exposada a la interpretació *nadiu* per etimologia popular.

Però d'altra banda persistí *nabius*, que és la forma que se sent encara en una bona extensió, des de Cerdanya fins més enllà d'Andorra: l'he anotada des d'Eina i Porta (1959) fins a Tor de Vall Ferrera (1932); el nom de la mata corresponia que fos **nabiveres*, sembla, però tinguem ben present que en tals combinacions se sol perdre dissimilatoriament una de les labials: de fet a Eina deien *nabières* tot i mantenint *nabius* amb la *-u* en el nom de la fruiteta (a Tor *nabius* però *nabissera*); això menava, però, a la creació